

***Sânziana în Lumea Poveștilor* de Lucian Bâgiu: așa se nasc poveștile**

Adina CURTA
Universitatea « 1 Decembrie 1918 » din Alba Iulia

Așa se nasc poveștile. Din visele copiilor. Este ceea ce înțelegem, printre altele, din cartea lui Lucian Bâgiu.¹ O carte care a prins viață, după cum mărturisește autorul însuși, din dorința de a converti plictiseala insidioasă a răgazului de seară într-o îndeletnicire relaxantă, amuzantă, care și-a trădat însă inocența scopului inițial pentru a se afirma ca travaliu artistic propriu-zis, inspirat, creator. Poveste sau basm, termeni sinonimi în accepția unora², sau poate altceva, mai mult, *Sânziana în Lumea Poveștilor* iese din tiparele tradiționale ale speciei și se individualizează printr-un demers auto-controlat, oarecum autonom, prin care textul pare să se genereze singur până la un punct, așa cum basmul iese din gura povestitorului aproape pe negândite. Să nu ne hazardăm totuși cu presupuziții facile și prea la îndemână, textul este „lucrat” atât stilistic, la nivelul opțiunilor lexicale și al micro-construcției, cât și – mai ales – structural, la nivel de macro-construcție.

Sânziana, personajul pe care se sprijină întreaga narațiune, este o „fetiță”. Acesta este singurul indiciu oferit de text. Naratorul, cvasi-absent din ficțiunea pe care ne-o propune – chiar dacă, sporadic, ne reamintește că este pe cale de a relata o poveste: „Dar noi vom purcede înainte cu povestea noastră...” (p. 9) - o plasează direct în spațiul prefigurat încă de pe copertă, din titlu, și anume „în Lumea Poveștilor”. Un spațiu aparte, ușor și greu de delimitat în același timp, în funcție de perspectiva și de coordonatele pe care i le recunoaștem. În economia textului, spațiul în cauză se definește ca unul evident oniric:

Se făcea că fetița se trezi în patul ei din odaia călduroasă, fața fiindu-i mângâiată de razele dimineții... Căscă îndelung, se frecă la ochi și privi somnoroasă în jur. Împrăștiați printre faldurile plapumei se aflau ursulețul de pluș, precum și iepurașul cu joben și frac.³

Din momentul trezirii, personajul-fetiță intră (reintră) în ceea ce adulții numesc, foarte siguri de ei înșiși, lumea reală, o lume în care rațiunea și logica se doresc suverane. Numai că acest gen de realitate nu coincide întotdeauna cu cea în care se mișcă și trăiesc copiii, cel puțin până în momentul în care ceea ce la francezi apare sub denumirea „l'âge de raison” se instalează încet-încet și înlocuiește „gândirea magică” specifică vârstei mici, primei copilării, cu cea rațională, logică. Or, se pare că tocmai această gândire magică pe care au identificat-o și despre care vorbesc psihologii copilăriei este răspunzătoare de configurația singulară a universului ludopoetic al copilăriei.

¹ Lucian Vasile Bâgiu, *Sânziana în Lumea Poveștilor*, ed. „Grigore Moisil”, Bacău, 2005.

² În *Dicționarul de termeni literari* semnat de Mircea Angheliescu, Cristina Ionescu și Gheorghe Lăzărescu, ed. Garamond, „basmul” este definit ca „narațiune cu caracter supranatural în care personajele (adeseori animale cu comportament omenesc sau ființe fantastice precum zâne, căpcăuni, pitici, obiecte însuflețite ș.a.) poartă valori simbolice” (p. 35) iar articolul „poveste” se limitează la mențiunea „(sl. *povest'*) (v. *basm*).

³ Lucian Vasile Bâgiu, *op.cit.*, p. 84.

Înțelegem prin *univers ludopoetic* lumea copilului care se diferențiază de cea a adultului prin cel puțin două dimensiuni majore: *jocul* ca activitate specifică copilului, ca mod al său de a fi în lume și *poezia* ca mod al său de percepție a lumii, a armoniei acesteia.

Revenind la încercarea de a subsuma textul unei specii – nu că o asemenea tentativă ar fi indispensabilă analizei, nu mai credem de mult în virtutea valorizatoare a catalogărilor și a etichetelor – vom avansa ideea că avem de-a face cu un soi de *basm în basm*. Aducem în sprijinul afirmației de mai sus două argumente: citatul anterior, prin care am dorit să ilustrăm natura onirică a spațiului definit ca *Lumea Poveștilor* începe, destul de ciudat, cu un „se făcea”..., ca și cum ușa care se deschide prin așa-zisa trezire nu duce spre lumea „reală” – nu putem renunța la ghilimele -ci spre o altă lume imaginară în care totul se află sub semnul lui „se făcea”. Ieșim așadar dintr-o *Lume a Poveștilor* pentru a intra într-o alta, a altor povești, din moment ce tot ceea ce urmează este guvernat de aceeași instanță. Cu alte cuvinte, și în această așa-zisă „lume reală”, consecutivă trezirii și părăsirii spațiului oniric, evenimentele și trăirile se întâmplă tot sub zodia lui „se făcea”. Începe deci un alt basm...

Pe de altă parte, finalul propus de autor este unul foarte deschis, nedeterminat, cititorul fiind lăsat să opteze pentru una dintre variantele oferite sau, de ce nu, să creeze el însuși o alta. Totul este posibil în acest registru narativ.

Bunicul părea că face în așa fel încât poveștile spuse de tata seara să devină realitate în fiecare dimineață...[...] Sau, mai știi, de ce nu, poate că întâmplările [...]...Sau poate tot ceea ce visa Sânziana [...]Sau poate că totul se datora albumului de istoria artei [...]...Poate chiar toate aceste întâmplări să se fi petrecut cu adevărat [...]. După cum se prea poate ca, o dată ajunsă la Trecătoare, fetița să fi reintrat în Lumea Poveștilor, împreună cu Lumina, unde se mai află și acum, alături de toți prietenii ei, în căutarea unei noi călătorii...⁴

O oarecare ordine domnește în această Lume a Poveștilor. Există chiar indicatoare care deosebesc trei direcții clare: „stânga”, „dreapta” și „înapoi”. Ce copil ar face cale-ntoarsă odată ajuns pe acest tărâm râvnit? Revenirea la punctul de plecare, care o fi fost el, se exclude din start. Aventura nu poate continua decât „la stânga” sau „la dreapta”. Este clar că itinerarul a mai fost parcurs, de cine știe cine, din moment ce este marcat. Altfel spus nu suntem la prima poveste, nici n-am putea ști vreodată care a fost prima poveste, când și cui a fost ea spusă. Așa că ne mulțumim cu explicația că poveștile sunt deodată cu copiii. De remarcat de asemenea că intersecția care se ivește imediat după intrarea în noul spațiu nu lasă posibilitatea continuării drumului „înainte”. Adică angajarea pe această nouă rută presupune o oarecare deviere de la direcția luată. Nu se intră „direct” din lumea „reală” în Lumea Poveștilor, trebuie acceptată o deviere...Alt spațiu, alt timp, alte coordonate, alte legi, se suprapun subtil spațiului, timpului și coordonatelor unanim acceptate ale „realului”. După ce s-a pătruns bine în noul spațiu, indicatoarele sunt mai generoase. De acum se poate merge fără grijă și „înainte” deoarece suntem deja bine angajați în cealaltă lume.

*Către castelul contelui Urechilă scria pe unul din brațele indicatorului. Sânziana și Moș Martin priveau nehotărâți la aceste cuvinte ivite de niciunde în drumul lor. **La stânga** se putea citi pe brațul stâng. **Înainte** și **înapoi** erau indicații de acum familiare drumeților.⁵*

Rătăciră este exclusă în „Comitat”. Regulile funcționează impecabil, legislația este una bine elaborată și verificată în timp. Îndrumătorul („Căluț, duce al Comitatului de câmpie”) apare ca din senin la momentul cel mai potrivit pentru a-i scoate din încurcătură pe călători (Sânziana și Moș Martin). El știe exact cu cine are de-a face înainte ca „intrusa” să facă prezentările, ceea ce

⁴ Lucian Vasile Bâgiu, *op. cit.*, p. 92.

⁵ *Id.*, p. 13.

înseamnă că nu este de fapt o intrusă ci o familiară a Lumii Poveștilor. Participarea la „Balul de Primăvară” al contelui Urechilă este evenimentul la care vor lua parte ca invitați de onoare. Toată lumea a luat cunoștință de prezența ei și o așteaptă la eveniment.

Povestea nu începe, clasic, cu „a fost odată...”. Ceea ce se întâmplă, se întâmplă simultan în timpul aferent noului spațiu și în prezentul nostru, al cititorilor. Un prezent cu cafenele, ceainării și computere, care nu „a fost” ci „este” acum. Doar că în acest prezent au acces nelimitat și cei care vin de altundeva și de altcândva. Astfel povestea își extinde validitatea dincolo de limitele tradițional acceptate. Conchidem prin aceasta că avem de-a face cu o „poveste în poveste”, după cum am încercat anterior să demonstrăm, care pare să dea genului conotații suplimentare.

Timpul se scurge altfel, după un alt ritm decât cel din lumea „reală”:

După o vreme, nu își putu da seama cât anume să fi trecut, Sânziana auzi, ca prin vis, un zgomot ciudat, dar plăcut, liniștitor, undeva în fundal.⁶

Spațiul oniric, denunțat în final, este prefigurat de la început prin intermediul comparației citate. „Punerea în abis”, ca tehnică narativă definitorie pentru ceea ce am numit „poveste în poveste”, funcționează de-a lungul textului cu destulă precizie. Dintr-un vis în alt vis, aceasta pare să fie regula narativă adoptată de Lucian Bâgiu:

Sânziana deschise surâzând ochii. Iar uimirea ei nu avu margini.

*Se afla întinsă într-un pat străin, înconjurat de ceva ce părea a fi o cortină din mătase transparentă, prin care putea distinge într-un colț al camerei un șemineu în care ardeau, cuminte, câțiva butuci. [...] Sânziana zâmbi liniștită. Până la urmă nu aflaseră nici o ceainărie, nici o cafenea, dar se pare că în castelul contelui Urechilă se afla destulă miere... **Căci fetița nu avea nici o îndoială, cumva ajunsese, alături de ursuleț, pe domeniul iepurașului și...și atunci își aminti de întâlnirea cu poneiul și de veștile comunicate de acesta...**⁷*

Trecerea de la o secvență la alta nu se realizează liniar și coerent (în sensul explicării unui eveniment prin ceea ce îl precede) ci aleatoriu, evenimentele din lumea Poveștilor neavând nevoie de o continuitate strictă și nici de o logică impecabilă. Aici regulile sunt altele. Nu trebuie să ne putem explica tot ceea ce se întâmplă, este de-ajuns dacă ne mirăm și constatăm că s-a întâmplat ceva. Organul de decizie nu aplică regula consultării democratice, el rămâne în anonim, până nici autorul nu-l cunoaște prea bine. El „ghicește” ce se întâmplă în continuare și ne spune și nouă. Nici memoria nu este prea grozavă în această lume, Sânziana nu știe întotdeauna exact de ce și cum au mai evoluat lucrurile de la un episod la altul.

În acea seară Sânziana nu apucă să spună mare lucru și nici nu își putea aminti foarte exact ce se întâmplă și pe cine sau mai precis pe câți cunosc.⁸

Toate se întâmplă, în această poveste, ca și în poveștile cunoscute deja dintr-o altă lume a poveștilor. Căci „lumea poveștilor” în care a intrat Sânziana își are la rândul său poveștile sale, poveștile Lumii Poveștilor.

Într-un cuvânt, era o harababură ca în povești, în care fiecare voia să spună sau să înfăptuiască ceva, fără a ști niciunul exact ce anume și cum.⁹

⁶ *Id.*, p. 16 (subl. noastră).

⁷ *Ibid* (subl. noastră).

⁸ *Id.*, p. 22.

⁹ *Id.*, p: 23.

Un nou argument, dacă mai era necesar, în favoarea „poveștii în poveste”.

Personajul principal, Sânziana, este în permanență conștient de faptul că se află „altundeva” și că trăiește o aventură. O aventură agreabilă și palpitantă într-o lume care funcționează impecabil, ceea ce o face să se întrebe asupra rostului prezenței sale acolo. Surprinzătoare și impresionantă în același timp, evenimentele curg ca expresie a unei voințe necunoscute dar ferme, care pare să dirijeze totul înspre rezolvarea finală a necunoscutelor de moment.

*Sânziana se întrebă care va fi fost rolul ei în Lumea Poveștilor, căci lucrurile păreau a merge toate de la sine.*¹⁰

Rostul se clarifică atunci când înțelege că tărâmul pe care se afla a fost „blestemat să viețuiască în noapte, până la revenirea luminii”. Astfel, readucerea luminii în comitat devine țelul comun al tuturor personajelor, cărora li se alătură un voinic dintr-o altă lume a poveștilor, căci lumile poveștilor se au bine între ele. Povestitorul își reia din când în când postul de scenarist și regizor oferind cititorului o perspectivă de lectură din exteriorul textului generat de acțiunile personajelor.

*Departate, departate, în Lumea Poveștilor, pe Râul fără Nume, pitici, pisici, ponei, vulturi, bufnițe, un iepuraș, un ursuleț, un licurici, o fetiță și un băiețel înaintau către necunoscut, pentru a elibera Lumina de sub un crunt blestem.*¹¹

Pentru ca aventura să continue, indicatoarele care apar în drumul Sânzienei oferă o singură opțiune pe toate brațele: „înainte, înainte, înainte și înainte”. Odată ce a fost identificat obiectivul călătoriei, nici o ezitare nu mai este permisă. Dacă până acum se putea alege la răscruce o „stânga” sau o „dreapta”, acum „înainte”-le este drumul de urmat, pentru că toate direcțiile sunt în fapt un „înainte”. Aceasta pentru că, după cum o confirmă și Mugurel, băiețelul, „povestea noastră nu va înceta niciodată [...] Este o poveste fără sfârșit.” (p. 46). În această poveste există personaje reale și personaje imaginare, lucruri adevărate și lucruri închipuite. Ducele Căluț știe acest lucru și-l face cunoscut și celorlalți. Astfel Vrăjitorul Negru și blestemul care a ascuns Lumina nu sunt de fapt reale. Ele sunt un fel de tertipuri la care recurge Vrăjitorul Alb – care este adevărat – pentru a-i face pe cei care trăiesc, acolo și în alte părți, să-și reamintească din când în când niște lucruri pe care le uită prea ușor.

*- Nu cred că există nici un blestem și nici o vrajă, prieteni. Doar că uneori uităm cât sunt de importante Lumina și anotimpurile și lumea în care trăim. Și atunci Vrăjitorul Alb s-a gândit să ne reamintească. Și a inventat toată această nesfârșită poveste, gândindu-se că astfel, poate, vom înțelege.*¹²

Sigur că povestea se termină cu bine, Lumina se ivește ca din senin și câștigă din ce în ce mai mult teren, inundând cu puterea ei tot teritoriul, în detrimentul lunii care dispare încet-încet. Descrierea momentului este realizată cu multă măiestrie condeiască, cititorul fiind captivat de atmosfera creată în timp ce trăiește, alături de personaje și cu aceeași intensitate, bucuria Luminii.

¹⁰ *Id.*, p.34.

¹¹ *Id.*, p. 45.

¹² *Id.*, p. 76.

Și în acel moment, se ivi, plăpândă, Lumina.

Pe Lacul Înghețat eroii noștri se opriră din mers privind cu nețărmurită uimire cum, între cele două stânci semețe ale Trecătorii, se ivi Lumina. Mai întâi doar o risipire a nopții ce devenea încet-încet tot mai puțin întunecată, de ai fi zis că se amestecau două culori, negrul cu albul, întocmai cum dimineața ai amesteca într-o cană cafeaua cu laptele. Apoi întunecimea se risipi tot mai mult în preajma trecătorii, până ce apărură o scânteiere micuță, dar strălucitoare foc, de parcă acolo s-ar fi aciuit o fărâmă din discul solar. Imediat luminița străpunse întunericul și o rază veselă se lungi, printre cele două stânci semețe ale Trecătorii, pe întinderea Lacului Înghețat. Și raza fu întâmpinată cu strigăte și chiote de bucurie de toți călătorii noștri, cărora nu le venea să creadă că reușiseră, până la urmă, să ajungă la sfârșitul nemaipomenitei lor călătorii și, mai mult decât atât: aflaseră Lumina. Iar Lumina, fără ca ei să știe, așteptase cuminte ca drumeții să străbată întreaga Lume a Poveștilor și să înfrunte întâmplări neprevăzute și nemaipovestite pentru ca, acum, să îi întâmpine, la rândul ei, jucăușă, la finalul călătoriei și al poveștii lor.

În Lumea Poveștilor răsărise Soarele. Undeva, departe, fără ca nimeni să mai observe, apusese luna.¹³

Ochiul povestitorului este atent, larg deschis spre ceea ce personajelor le scapă. Ele nu știu că cineva povestește povestea lor, că ceea ce ele trăiesc este o „poveste” pentru alții, Se termină „povestea din poveste”, povestea lor și rămâne doar *povestea*, a noastră, pentru noi. Cea în care „se făcea” că Sânziana se trezește „în patul ei din odaia călduroasă”. Într-o altă lume, diferită de cea a aventurii ei nocturne (Lumea Poveștilor), dar care, o putem spune acum din nou, este tot o lume a poveștilor. În care dimineața, cei mari servesc „o cafeluță”, iar celor mici li se propune „un ceai”. În care există desigur „un bătrânel simpatic”, bunicul, mare amator de călătorii și magician neîntrecut, care poate „actualiza” și „realiza” (în sensul de a face să devină real) poveștile spuse seara, la culcare, de către tată, fetiței. Care știe tot înainte de a i se fi povestit ceva.

Așa cum numai într-o Lume a Poveștilor se poate.

mai, 2006

¹³ *Id.*, p. 83.